

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
МВС УКРАЇНИ

Матеріали

III міжвідомчого науково-практичного
круглого столу

(Київ, 29 квітня 2021 року)

Київ
2021

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
МВС УКРАЇНИ

Матеріали
III міжвідомчого науково-практичного
круглого столу
(Київ, 29 квітня 2021 року)

Київ
2021

УДК 159.9:351.74(477)
А437

Редакційна колегія:

Черней В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Гусарев С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Андросюк В. Г., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, професор;

Галустьян О. А., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Корольчук В. В., провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 12 березня 2021 року (протокол № 6)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції та закладів вищої освіти МВС України [Текст] : матеріали III міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 29 квіт. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. – 224 с.

УДК 159.9:351.74(477)

© Національна академія внутрішніх справ, 2021

Карпенко В. В., Карпенко Н. А. КРИЗОВА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ПІДГОТОВКА ДО НЕЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	68
Казміренко Л. І. ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСУ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ	72
Кіричевська Е. В. ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ	75
Кісіль З. Р., Лигун Н. В. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	79
Козира П. В. ТЕОРІЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ОФЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	84
Куценко Д. В. РОЛЬ ЕМПАТІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІГРАФОЛОГА	87
Литвин А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО ДСНС УКРАЇНИ	91
Малоголова О. О. ПИТАННЯ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В НЕПОВНОЛІТНІХ І ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ	95
Медведєв В. С., Горбенко Д. А. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	98
Мотлях О. І. ПСИХОДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ У ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА	103
Мохорєва О. М. ЗАЗДРІСНІСТЬ У ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ	106

Литвин Андрій Вікторович,
професор кафедри практичної
психології та педагогіки Львівського
державного університету безпеки
життєдіяльності, доктор педагогічних
наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО ДСНС УКРАЇНИ

Професійна діяльність фахівців-рятувальників відрізняється передусім тим, що за своєю інтенсивністю, напруженістю та тривалістю виходить за межі оптимальних параметрів і висуває підвищені вимоги до їхніх психічних і фізіологічних можливостей, оскільки відбувається в умовах небезпеки і ризику. Типовими факторами є значне фізичне навантаження, нервово-психічна напруга та різноманітні зовнішні шкідливі впливи фізичної, хімічної та біологічної природи. Особливістю виконання службових обов'язків є те, що вони передбачають усвідомлення прямої загрози для життя та здоров'я, де гарантією безпеки виступають компетентність (професіоналізм) та морально-бойові якості. При цьому якість виконання завдань із ліквідації надзвичайних ситуацій залежить не лише від рівня професійної компетентності, а й психологічної стійкості, готовності фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Крім прямої небезпеки отримання травм, опіків, отруєнь, можливості загибелі безпосередньо під час ліквідації пожежі чи іншої загрози під час захисту населення, територій, навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій, існують віддалені в часі наслідки впливу шкідливих факторів на психологічне та соматичне здоров'я учасників ліквідації надзвичайних ситуацій. Отже, виконання професійної діяльності вимагає від фахівців постійної зібраності, мобілізованості, пильності, граничної концентрації уваги, оперативності мислення та реагування на перебіг подій, водночас упевненості в правильності прийнятих рішень, успіху власних дій, а також актуалізації свого інтелектуального й особистісного потенціалу під час прийняття рішень і безпосередньої діяльності в екстремальних ситуаціях, що відображає зв'язок з різними аспектами особистісної регуляції, в тому числі раціональністю (психологічна готовність).

Психологічну готовність фахівця нині розуміють як інтегративну якість психіки особистості, що органічно суміщає

значущі соціальні та індивідуальні мотиви, емоційно-вольову стійкість до фрустраторів, професійні знання, вміння та навички, рівень фізичного розвитку. Суттєвими елементами психологічної готовності фахівців ДСНС є налаштованість на виконання майбутніх завдань, впевненість у собі, стабільність психічних реакцій, емоційна стійкість до небезпеки, високий ступінь самоорганізації та саморегуляції [3; 4].

Готовність до діяльності в ризиконебезпечних умовах тісно пов'язана з адаптаційними можливостями людини. Особливість адаптації до екстремальних обставин полягає в тому, що вона потребує значних вольових зусиль, необхідних для виконання дій у стані гострого фізичного, психічного та нервового напруження, втоми, незадоволеності, страху, які можуть виникати в небезпечній ситуації навіть у тренуваної людини зі значним досвідом успішної діяльності в таких чи подібних обставинах. Можливості мобілізації для опанування своєї психіки і подолання перешкод у складних ситуаціях в усіх людей різні [5, с. 4].

Особливі (екстремальні) умови діяльності фахівців цивільного захисту – це реальні загрози, небезпеки і труднощі. Однак кожна людина чи певна соціальна група, по-перше, має вибір – уникати або приймати ці небажані явища, а по-друге, може спробувати їм запобігти (повністю чи частково), усуваючи чи суттєво знижуючи наслідки, якщо будуть підготовлені до цих умов як до повсякденного, звичного елемента своєї професійної життєдіяльності. Тоді вектор діяльності фахівців спрямовується на подолання «екстремальності» ситуації завдяки її прийняттю, усвідомленню, осмисленню, адекватному оцінюванню. Екстремальні умови залишаються об'єктивною перепорою, що протистоїть фахівцям, але вони сприймають їх як неодмінний компонент виконання професійних функцій. Це визначає релевантні поведінкові реакції та наперед прогнозовані дії, тобто готовність до діяльності в цих умовах. Водночас, ці умови все ж викликають у них стреси, створюють загрозу емоційного вигорання, ранньої професійної деформації, виникнення психосоматичних захворювань тощо. Безперечно, це потребує реалізації заходів щодо запобігання цих явищ [1, с. 60].

Для переходу від стану готовності виконувати професійні завдання в нових умовах до реального їх виконання необхідний процес актуалізації особистісних можливостей курсантів – їх перехід з потенційного стану в реальну дійсність, що супроводжується зміною внутрішнього світу особистості.

Психологічна готовність фахівців до службової діяльності є результатом цілеспрямованого та неперервного процесу їхнього професійного навчання та виховання. Основи психологічної готовності майбутніх керівників органів і підрозділів сил цивільного захисту закладаються в стінах закладів вищої освіти (ЗВО), де вони формуються та розвиваються як особистості та відповідальні посадовці.

На наш погляд, психологічна готовність фахівців ДСНС – це стан підвищеної налаштованості та мобілізованості психіки, детермінований тривалою різноплановою теоретичною та практичною підготовкою, спрямований на дієву реалізацію отриманих знань, умінь, навичок, подолання труднощів службової діяльності, що дозволяє швидко орієнтуватися в ризиконебезпечних обставинах надзвичайних ситуацій, ухвалювати найбільш доцільні рішення для їх ліквідації та виявляти волю в їх реалізації. З іншого боку, інтерпретуємо готовність фахівців як складне особистісне утворення, ядром якого є позитивні мотиви, настанови й усвідомлення високої цінності професійної діяльності, підкріплені сформованими соціально та професійно важливими якостями, інтегрованою, загальними і фаховими компетентностями [2, с. 94].

Грунтуючись на експертному оцінюванні особистісно-ділових якостей, необхідних фахівцям у ризиконебезпечних обставинах, а також аналізі реального стану випускників, маємо підстави стверджувати, що у відомчих ЗВО необхідно приділити особливу увагу формуванню психологічної готовності курсантів. Ефективність її формування істотно залежить від розвитку таких професійно важливих якостей особистості, як рішучість, самостійність, відповідальність, вимогливість до себе, здатність швидко орієнтуватися, впевненість у своїх силах, вміння володіти собою, організаторські здібності тощо. Рівень сформованості у курсантів цих якостей необхідно враховувати під час оцінювання на заняттях відповідей і визначення поточних результатів навчання та рівня підготовленості.

Усвідомлення та врахування командирами, начальницьким і викладацьким складом ЗВО змістових елементів структури психологічної готовності, рівнів її прояву, чинників, що впливають на процес її формування дає змогу підвищити ефективність педагогічного впливу на майбутніх фахівців. Треба забезпечити не лише формування автоматизованих дій, а й психологічних механізмів, які сприяють активізації властивостей психіки,

сприяють адаптації організму до умов виконання діяльності в ризиконебезпечних обставинах.

На основі психолого-педагогічного аналізу процесу підготовки майбутніх фахівців у ЗВО ДСНС України розроблена педагогічна система формування в курсантів психологічної готовності до службової діяльності, яка передбачає: формування у курсантів глибокого усвідомлення державної ваги завдань, які виконують органи і підрозділи ДСНС; вироблення стійкої мотивації майбутніх фахівців на самовіддане виконання вимог законів, присяги, статутів, службових обов'язків під час вирішення професійних завдань; розвиток професійно важливих якостей особистості, необхідних для успішної службової діяльності в ризиконебезпечних обставинах (рішучості, сміливості, відповідальності, вимогливості до себе та підлеглих, потреби в подоланні труднощів, наполегливості в досягненні поставленої мети тощо); формування психологічної стійкості до тривалих напружених навантажень, ризику, небезпеки, а також уміння володіти собою; напрацювання вмінь швидко орієнтуватися й адекватно поводитися в психологічно складній ситуації, тренування лідерських якостей і високих адаптивних здатностей до постійно змінюваних умов і обставин виконання службових завдань.

Список використаних джерел

1. Коваль М. С. Система професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : монографія. Львів : ПАІС, 2019. 544 с.

2. Козяр М., Литвин А. Теоретичні засади формування готовності фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних ситуаціях. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2017. № 1. С. 85–98.

3. Михайлова В. В. Повышение эффективности формирования психологической готовности курсантов вузов ГПС МЧС России к деятельности в условиях риска : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Санкт-Петербург, 2008. 243 с.

4. Сірко Р. І. Професійна підготовка майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби до діяльності в екстремальних умовах : монографія. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2017. 482 с.

5. Эмоции человека в нормальных и стрессорных условиях / Яроцкий А. И., Космолинский Ф. П., Попов А. К.; под общ. ред. А. И. Яроцкого, И. А. Криволапчука. – Гродно : Изд-во Гродненского ун-та им. Я. Купала. 494 с.